

Na početku je bila pruga. U zelenilu, između neba i zemlje. Sa stanicama poput nitni na kaišu, nanizanim tako tesno da je voz, samo što bi se zahuktao, već morao da uspori zbog sledećeg zaustavljanja. Betonski peroni, uski i klimavi, s merdevinama i strmim stepenicama, naprosto su izrastali iz peska, kao da su se izdizali iz dina. Stanične zgrade imale su nešto od starinskih paviljona: bile su izdužene, zakrivljenih krovova, s natpisima u rupičastim okvirima na oba kraja, što se ljuljaju na vetru.

Uvek sam voleo da je razgledam, počinjući od prvog prigradskog stajališta, gde zbijene kuće postaju sve ređe, a svet počinje da se širi do neslućenih granica.

Na sreću, tračnice su ležale onako kako sam ih ostavio. Žurile su pravo napred, odlučne da se stope s horizontom, jedva vidljivim odatle, prikrivenim prirodom, ili pak suprotno: nestajale su u skrivenom tunelu na nebu i dalje jurile, sad na drugoj strani, u potpuno drugačijem i nepoznatom svetu.

Duž pruge se protezao prašnjavi puteljak koji je zavijao između žbunova vresa, a potom se pretvarao u pravi asfaltni, obični prigradski put. Kroz prozor su se smenjivale radionice za opravku automobila, restorani brze hrane i drečavi nazivi radnji ispisani na limenim tablama. Loše omalterisani blokovi i drumska utvrđenja odneli su pobedu nad drvenom arhitekturom. Prostrli su se udobno, široko, svesni svog uspeha, neopterećeni bremenom starosti. Poneka udžerica još je bila

tu. Šćućurena uz samu prugu, izvinjavajući se što uopšte postoji, čvrsto se držala trave, koja nije mogla da je sačuva od neumitnog uništenja. Tu i tamo štrčao je nad zemljom usamljeni golubarnik. Sive ptice gurale su se na kosim krovovima, tiskale se jedna uz drugu, dodirivale se krilima i gurkale, iako je okolo bilo dovoljno mesta, jednako dobrog za ispuštanje izmeta. Uplašene hukom vagona, iznenada bi poletele da bi se, posle nekoliko s nestrpljenjem izvedenih krugova iznad isprepletanih strujnih kablova, kad kompozicija nestane u daljini, vratile na svoja mesta.

Voz je dobrano usporio pred velikom raskrsnicom, prošao pored bedne pretovarne rampe zarasle u žbunje i oprezno ušao u poslednju stanicu. Moralo je biti oko podneva, možda nešto kasnije, što se moglo zaključiti iz reda vožnje. Kazaljke staničnog sata bile su nepomične, i nisam nameravao da čekam da se ponovo pokrenu ne bi li nadoknadile propuštene trenutke. Gužva se brzo razilazila, svi su bili natovareni prtljagom, kao da ne žele nikoga da opterećuju svojim prisustvom.

Dalje treba ići pešice, blizu je, trebalo bi da poznajem put. U ovom okruženju gubitak stvari je manje bolan, izgleda kao da je proces raspadanja usporen, da pokazuje malo milosrđa prema potčinjenima. Uopšte, sve je tu stajalo kao nekad, protivno pravilima, pomalo ludo.

Sunce je još bilo visoko, iznad retkih gomilastih oblaka. Paučina jesenjih boja maglila je konture kuća, pretvarajući oštre oblike u slikarske vizije zaustavljene u drhtavoj vazdušastoj svetlosti.

Voz je išao samo jednim kolosekom, jer je drugi ukinut pre više od sto godina. Vislanska linija. Tako smo je uvek zvali kod kuće. Ne „otvočka“¹, niti samo „vislanska“. Ili jednostavno

¹ Otvock – grad i opština u Mazovskom vojvodstvu, u Dolini srednje Visle. (Prim. prev.)

„linija“. Ne znam zašto. To joj je bio naziv od pamtiveka. Kao „Nalevki“², „Trg Krasinjskih“, „Guščja 18“ i „Svetojerska 13“, gde se blizu Novinarske, baš na uglu, nalazila naša kuća. Mislim na našu predratnu kuću, ali o Svetojerskoj se govorilo u sadašnjem vremenu, kao da nikada nije ni prestala da postoji. I naš letnjikovac.

Ovdašnje kuće su podizane brzo: drvena konstrukcija, daščani krov i malo slame na sredini da čuva toplotu. I takve traju dugo, starije su po pola veka od svojih najstarijih žitelja. Pretvaraju se da nisu napuštene. Uvek su dobro očuvane. Tradicija i savremenost u eklektičnom izdanju. Izrezbareni tremovi skriveni među žbunovima jasmina i žaluzinama sa urezanim zvezdicama, obavijeni vinovom lozom, uredno podsečenom oko prozora kako bi ulazilo svetlo. Stepenasti tremovi, šiljati tornjevi na oljuštenom krovu, s vetrenim petlom ili bez njega. A ako ne s petlom, onda sa zastavom. I zastakljene verande, ležaljke po poslednjoj modi. Prostrane, suve sobe s velikim prozorima, sunčane, za plućne bolesnike, bilo hrišćane, bilo Jevreje. Letnji i zimski smeštaj, u prizemlju i na spratu, po pristupačnoj ceni. Na spratu je jeftinije, jer se treba penjati stepenicama, ali je prijatnije. Sve je prilagođeno životnim potrebama pacijenata i udobnosti turista, kade, tuševi, voda topla i hladna. Kuhinja izuzetna, po potrebi dijetetska, na maslacu. Stalni nadzor lekara, a pre svakog iznajmljivanja potpuna dezinfekcija apartmana. I dva jutra zemlje pod šumom. Vrhunska elegancija, možda ne baš Karlsbad, ali bolje nego Čehoćinek. Ulice prekrivene bazaltnim pločama, palme u drvenim žardinjerama i gasne lampe, prijatno i šik. A na ulicama poslastičarnice i sladoled, bifei (popust za grupne posete), prodavnice kolonijalne robe (čaj, kafa, kakao raznih firmi, duvanski proizvodi), čitaonice i kockar-

² Nalevki je nekadašnji naziv ulice koja se danas zove Junaci geta, u Varšavi. (Prim. prev.)

nice, koncertne hale i kapelice, teze sa štamptom, dnevnom i periodikom (štampa je stizala prvim vozom i slata pretplatnicima dva puta dnevno), a tu su i prodaja markica i razglednica s pejzažima, kao i vaga za tačno merenje, bilijar i radio!

U letnje večeri mnoštvo šetača tiskalo se na promenadi, varšavska gospoda su se šetala tamo i nazad, treperili su lampioni. Parovi su do iznemoglosti kružili na podijumu, orkestar je svake večeri pozivao na tango: „za sve... ili ništa...“. Bezbržno, kao da svet nije marširao u propast. Nizale su se romanse i rađala su se deca. Vlasnici pansiona brojali su zaradu, a gosti su rezervisali sobe za narednu godinu. Dvokolice pogrebnog društva vozile su potom njihova mršava tela umotana u mrtvačke košulje – širokim putem, prema zapadu, kući.

Kroz gusti čestar na kraju se ukazalo drveno zdanje sanatorijuma Gorevič. Motreći na ulicu mrtvim prozorima, arabesknj lukovi ogledali su se u prljavim staklima, zamišljeni nad svojom neprolaznom lepotom. Već je sasvim blizu. Put je tu pravio veliku krivinu, ostavljajući banju za sobom. Grbava putareva kućica od trulih dasaka štrčala je na prelazu. Iz dimnjaka je veselo poskakivao ka nebu pramičak dima.

Okolo je bila samo tiha šuma s mirisnim šišarkama.

* * *

Iz zelenila je izronio ozidani dvospratni paviljon, prekriven limenim, malo iskošenim krovom. Izbledela crvena tabla obavestavala je da mu namena nije promenjena. Odmaralište.

Odavno nisam bio ovde. Iza ograde, nepristupačna, još uvek je bila bašta. Naizgled obična, jedna od onih mnogobrojnih „pod konac“. Evo malo drveća, žbunja, nekoliko betonskih staza sa svetiljkama, leja begonija prošaranih srebrenastim injem, klupe. Uvek je nekako težila da bude enklava u enklavi, izdvojena iz prirode i događanja, i da živi povučeno, po svojim pravilima. Kao da je opstojavala uprkos epohi, minu-

lom vremenu koje se trudilo da je omalovaži i gurne zajedno sa odmaralištem u prošlost. Bila je, izgleda, bolje navodnjenja od ostatka šume, mada su borovi koji su rasli u njoj bili jednako krivi i sasušeni kao i oni tik uz ogradu. Leti se tu sedelo na ligenštulima i poljskim krevetima ili naprosto na mekoj travi, pokrivenoj bodljikavim šišarkama. Bilo je puno sveta i bučno. Pulsiralo je.

Kapija, na sreću, otvorena. Treba samo proći kroz baštu i već si na verandi. Samo nekoliko koraka, mada mi se, dok sam bio dete, činilo da je daleko.

Po toj aleji sam učio da hodam. Od kapije do verande i od verande do kapije. Veliki poduhvat. Jedanput sam tu, u žičanoj korpi za smeće, pronašao uginulog goluba. Gledao me je svojim otvorenim očima. Pobegao sam vrišteći i dugo sam izbegavao tu putanju. Voleo sam slalom između drveća. I sakupljanje šišarki u plastičnu kantu. Gospođa Stefa me je naučila kako da na zemlji nacrtam portret od šišarki i mahovine. Na primer, portret gospodina Avrama. Crvene gomilice oskoruša bile su odlične za oči. Gospodin Avram je prijateljski gledao, imao je uši od lišća i zelene obraze. Onda je pala kiša, i narednog dana nije mnogo ostalo od njega. Gospodin Leon je voleo da delje brodiće od mekane borovine. Lepa zanimacija za muškarce. Jedan-dva. Švajcarski perorez poskaki-vao je u njegovim rukama, jer je samo gospodin Leon umeo da pravi brodiće. Mali može da se poseće. On mora imati neku zanimaciju! Kad porasteš, postaćeš brodarski inženjer. Jarbol ćemo napraviti od štapa, vidiš. I jedro. Od čega da napravimo jedro? Može od novina, ali gospodinu Leonu je uvek bilo žao novina, jer nešto nije stigao da pročita, pa tako moji brodići nikad nisu imali jedra i nestajali su na dnu torbe s kolekcijom štapića i baštenskog kamenja.

Premarširao sam putanju okrećući glavu na mestu gde bi u korpi mogao ležati mrtvi golub. Ulazna vrata zaključana. Zvono izgleda ne radi, u svakom slučaju niko se nije odazvao

na njega. Cela zgrada delovala je kao da je utonula u san. Prozori zamandaljeni, na terasi nikoga, pusto na balkonima. Vreme kolebljivo, čak se ništa i ne suši, ležaljke složene da ne pokisnu.

Postoji i kuhinjski ulaz. Nekako je glupo – ući kroz kuhinju. Kao nametljivac. Ali stajati tako unedogled?

– Kod koga ste pošli?

Iznenadila me je tim pitanjem. Iznikla je kao iz zemlje, iako je morala doći alejom. Ili su vrata od trpezarije bila odškrinuta? Jedva se videla u kostimu od sivog tvida. Podsećala je na voštanu figuru. Kriva i krhka, nagnuta unazad, sa isturenim bedrima. Riđa, ondulirana glava držala se nesigurno kao glava veverice, gledala me je iskosa, prvo jednim a potom drugim okom. Bledilo lica skrivala je rumenilom. Na tankim i suvim usnama debeo sloj karmina. Svaki čas ih je oblizivala, kao da je htela da se uveri da su i dalje na svom mestu.

– Ja? Kod sebe – promrmljao sam.

– Kod sebe? – obrecnula se. – Ovo je odmaralište.

Stala je tako da je svojom sićušnom siluetom zaklonila stepenice verande. Pravio sam se da ih ne vidim.

– Znam i hteo bih da uđem.

– Zašto želite da uđete? – bila je podozriva.

– Ja sam oдавde – nisam znao kako drugačije da objasnim.
– Nekad sam tu živeo.

– Živeli ste ovde? Kako to mislite? A ko ste vi? Ja vas ovde nikada nisam videla.

– To je bilo davno, davno – nije baš zvučalo ubedljivo.

– Kako davno? Koliko davno?

– Pa nekada – osetio sam se glupo. Gledala me je još podozrivije. Valjda mi nije verovala.

– Ništa ne razumem – bespomoćno je zavrтела veвериčjom glavom. – Ja više ništa ne znam. Ko kaže da ste ovde živeli?

Slegnuo sam ramenima. Ni starica nije bila zadovoljna.

– Ne razumem – zbunila se.

– I šta sad da radimo? Da li je otvoreno? Je li upravnik u kancelariji?

– Upravnik? Kakav upravnik?

Nisam bio siguran da se ne šali.

– Pa dobro, šef... – bespomoćno sam širio ruke. – Sigurno je zauzet?

– Upravnik? – i dalje nije shvatala. – A! On! – sinulo joj je. Na njenim zarumenjenim obrazima pojavio se osmeh. – On sedi tamo, u kancelariji. Vi biste kod njega? – ponovo ju je spopala sumnja.

– Da – potvrdio sam odsečno.

– Evo odmah, sad ću da pogledam. Sad ću da mu kažem – okretala se oko sebe i izgledala kao da se nikad neće odmaknuti od mene.

Na kraju asfaltirane aleje pojavila se druga prilika. Oslo-njena o štap i još manja od prethodne, u svetlom kaputu i s platnenim šeširom navučenim preko ušiju. Ispod njega je virio jedino kvrgavi nos, kriv poput korena. Baš kao kod gospođe Teće. Ona se morala pojaviti. Prijateljska duša u vrtu. Urasla u pejzaž. Kad nje tu ne bi bilo, cela bašta i dom rasplinuli bi se poput izmaglice. Oduvek je bila tu. Najstarija. Stara kao vreme.

Prva starica krenula joj je u susret. Pošao sam za njom. Ako je to stvarno gospođa Teća, najzad ću moći da uđem u odmaralište. Ona će se zauzeti za mene. Objasniće kako stoje stvari i moći ću da iznajmim sobu. Svi ovde znaju gospođu Teću.

Nisu obraćale pažnju na mene.

– Mala? – pozvala je gospođa Teća. Zahvaljujući njoj, saznao sam ime prve starice. – Gde si bila? Tražila sam te u šumi, znaš?

– Bila sam ovde sve vreme. Uopšte se nisam pomakla odatle – gospođa Mala je zauzela odbrambeni stav. Očigledno se bojala gospođe Teće.

– Kako si bila tu kad te malopre nije bilo? – gospođa Teća ju je gledala pretećim pogledom.

Ondulirana glava se još više nagnula unazad.

– A kako ti to možeš znati kad si bila u šumi?

– Pa to ti i kažem. Zato sam i otišla u šumu da te tražim.

– Ma šta je to, igramo se žmurke? Zašto si me tražila kad sam sedela ovde na ligenštulu?

Gospođa Teća je rekla uvređeno:

– Brinula sam se za tebe! Kao normalan čovek. Otišla si, a nisi ništa rekla.

– Ali bila sam sve vreme ovde – gospođa Mala nije htela da popusti.

– Ah, ostavi me na miru! – gospođa Teća se još više uvredila. – Gledaj ti nju, kraljica!

Krenula je dalje alejom. Dva koraka iza nje gospođa Mala je trupkala nogama.

– Ne razumem šta hoćeš. Zašto me mučiš?

Gospođa Teća nije htela da sluša pravdanje. Gospođa Mala je stajala nasred staze kao da više nije imala snage da juri prijateljicu. Vrtela je glavom u očajanju i iznenada se okrenula. Očigledno ju je obradovalo što me vidi. Da li je trebalo da požurim da je branim? Da potvrdim da je bila ovde, u bašti? A ako mi gospođa Teća ne poveruje? Ako pomisli, kao i ova druga, da sam nekakav uljez? Ili zaključim da sam neko drugi? Pošto ni sâm nisam bio siguran da li je to stvarno gospođa Teća. U svakom slučaju rizikovao bih ako se umešam u njihovu raspravu.

Staračka svađa. Gospodin Leon je umislio da je gospodin Haim cionista. U trenutku kad su išli na terasu da popuše cigaretu. Gospodin Leon je obigravao oko pepeljare na železnim nožicama i silovito mahao rukama. Gospodin Haim se udobno namestio na klupi i polako, slušajući i ne slušajući gospodina Leona, uvlačio cigaretu u staklenu muštiklu. Govorili su uglas, bilo ih je teško razumeti. Glasovi iz publike.

Možete li na trenutak prestati? Svađate se oko gluposti. I je li vi baš morate tu da pušite? Ljudi dolaze ovamo samo da bi udisali svež vazduh, a vi, bolje da ste ostali kod kuće ako ste hteli tako da smrdite. Još pred detetom! A ko vas tera da sedite ovde? Hoće da otmu čoveku poslednje zadovoljstvo. Tamo je negde i gospođa Teća, usred te galame, s naručjem punim svežih novina, s torbom natrpanom novim knjigama iz biblioteke gospodina Avrama. U ovom istom kaputu i sa šeširom od svetlog štofa.

Glasovi su utihnuli. Valjda nisam bio potreban. Ondulirana glava sustigla je odbegli šešir. Moje prisustvo im nije smetalo.

– Jesi li videla? – gospođa Mala je uhvatila Teću za lakat.

– Šta jesam li videla? – otresla se ova.

– Stigao je mladić.

– Kakav mladić?

– Pa mlad.

– Šta je s njim?

– Pa došao je.

– Razumem da je došao. Misliš da ne slušam šta mi govoriš?

– I dobro, šta sad?

– A ko je on?

– Kaže da je odavde.

– Kako odavde? Od nas?

– Ne znam, samo ti prenosim da je stigao.

Primakle su se jedna drugoj.

– Da ti kažem, ja njega znam – gospođa Teća je spustila glas.

– Znaš ga? A otkud?

– Sećam ga se – gotovo je šapnula. – Ti ga ne znaš? – gledala me je s prekorom, kao da sam ja kriv što me gospođa Mala vidi prvi put u životu.

– Ne – odgovorila je ova.

Trebalo bi da je pozdravim. Gospođa Teća bi mogla da se uvredi što to još nisam uradio.

– Mogu li... – odvažio sam se da prozborim. – Dobar dan, gospođo Tećo!

– Ne znaš? – gospođa Teća nije odgovorila na pozdrav. Kao da me uopšte nije bilo.

– Ne – tvrdila je gospođa Mala.

– Pa to je Bronkin unuk. Sećaš se Bronke?

– Bronke? Koje Bronke?

– Pa Bronke.

– A koje? Zar je jedna jedina?

– One što nije živa – gospođa Teća se trudila da bude precizna.

– Nije živa? – prepala se gospođa Mala. – Kako to može biti da nije živa?

– Pa prosto, umrla je.

– Umrla! – gospođa Mala kao da je htela da ispusti krik ali nije mogla.

Stao sam između njih, želeći da dođem do reči. Ništa od toga. Uopšte me nisu primećivale.

– Umrla? – htela je da se uveri. – A kako je umrla? Šta joj je bilo?

– Pa eto! – gospođa Teća je raširila ruke. – Prošlo je već dvadeset godina od tada. Šta da se radi?

– I ona je bila njegova majka?

– A ko je rekao da je bila majka? – ljutila se Teća. – Lepo sam ti rekla da mu je bila baka.

– Ne razumem, ne znam – gospođa Mala je vrtela glavom s nevericom kao da bi htela da odagna od sebe tu priču o meni.

– Možda? – zapitala se. – Ali ne. Kako to može biti da nije živa?

– A šta da ti objašnjavam! – gospođa Teća je bila već vidno nestrpljiva. Naglo se okrenula ka meni:

– Vidiš li? I sad ti razgovaraj s njom. Potpuno je poludela! Razumeš? To se ne može izdržati! – uhvatila me je podruku.

– Poznavala je baku, znaš? – nije prestajala da govori. Obesila se o moju ruku i vukla me nazad na stazu, kao da hoće da se vrati u odmaralište. – Svega se odlično seća, ali sada, sad se nešto desilo. Nešto joj se pomešalo u glavi.

Stala je da me bolje pogleda.

– Zašto si došao? Da se družiš? Ovde nema više nikoga, svake nedelje nekog pokupe. Ni ja ne znam koliko ću još dugo. A mladi se ovde ne okupljaju, ne žele da dolaze, pa šta ćeš ti da radiš? Sa starima je dosadno. Dođi da mi pomogneš da se popnem.

Požurili smo alejom. Vrata su bila otvorena.

* * *

Soba na prvom spratu bila je prilično velika, iako manja nego što je to izgledalo u prvom trenutku. Nije bilo više od četiri-pet koraka od vrata do prozora, tri-četiri od ormana do hoklice sa umivaonikom i priborom za umivanje. Soba kô soba, šta drugo da se očekuje u odmaralištu ove kategorije? Sve sobe su jednake, s pogledom na baštu ili na dvorište. Bolje na baštu. I pogled je lepši, i prijatnije je, jer se ne oseća miris kuhinje, a noću se ne čuje kako na susednom imanju laje pas. Ova je, međutim, imala nešto što je budilo nemir. Gledana kroz ključaonicu sužavala se, kao kaleidoskop, ka prozoru, zapravo ka balkonskim vratima, tako širokim, da je, uprkos gustim zavesama, cela unutrašnjost bila ispunjena jakim popodnevnom suncem. Običan pravougaonik, mada malo kriv, zidar se, očigledno, slabo služio viskom i libelom. Bočni zidovi, omalani bleđutom masnom farbom, koja ne uspeva da pokrije lišaje narasle na prethodnim slojevima, blago su se nagnuli jedan prema drugom, kao da su imali potajnu želju da se jednog dana strovale na čoveka koji tu boravi. Ali reklo bi se da je veća opasnost pretila od lusteru – napravljenog od drvenih daščica, odakle su treperile dve slabe sijalice – labavo